

شناخت و بررسی موسیقی بختیاری

عظیم لک

انتشارات چنگ، ۱۳۸۴

نشر و ترویج موسیقی بختیاری از اهداف مؤلف است تا باشد که گامی کوچک در این راه برداشته شود. ارزشمندی این موسیقی تا به آن جا است که غلامحسین بنان آواز بختیاری «چی کیوتر چھی تیر خورده به بال ام» را اجرا می کند و یا ابوالحسن صبا قطعه‌ی «به زندان» و حسن کسایی «پیش درآمد شوشتری» خود را براساس موسیقی بختیاری می سازند، و حتی چند مقام موسیقی بختیاری دست مایه‌ی آهنگ سازان بزرگ کشورمان از جمله مرتضی حنانه شده است.

تحقیق درباره موسیقی قومی بس دشوار و ظریف است، اما مؤلف تلاش کرده تا توجه خود را تنها به بخشی از آن که شامل مقام‌های متر مشخص (ریتیمیک) است معطوف کند. وی تلاش خود را بر طبقه بندی، تجزیه و تحلیل، آوانویسی و توصیف مقام‌ها استوار کرده است. در آوانویسی مقام‌ها قالب کلی و ساده‌ی آنها نگاشته شده و از به کارگیری زیاد تزئینات آوانویسی اجتناب شده، تا هنرجویان مشتاق قادر به اجرای آن باشند. به همین علت استفاده از آثار شنیداری این مقام‌ها، توأم با اجرای آنها، اهمیت فراوانی دارد.

مؤلف در بحث آوانویسی و شرح مقام‌ها می نویسد: آن چه برای نگارنده معیار بوده، ماهیت موسیقایی مقام‌ها بوده است و نه مضامین اشعار. مضامین اشعار نمی تواند ملاکی دقیق برای تقسیم بندی باشد، زیرا در طول زمان و مکان این مرزبندی مخدوش و نامشخص گردیده است؛ به همین علت یک شعر ممکن است در قالب‌ها و ریتم‌های مختلفی که هر کدام ماهیت موسیقایی خاصی دارند اجرا و شنیده شود. این موضوع ممکن است در مورد تقسیم بندی مقام‌هایی چون «شیرعلی مردون»، «ابوالقاسم خان» و «دی بلال» آسان به نظر برسد، اما در مورد کلیت مقام‌ها، هرگز؛ به ویژه در مورد موسیقی بختیاری که موسیقی مستقل سازی و بدون کلام (کرناودهل) بوده و از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.

موسیقی بختیاری گویای آن است که، هنوز هم توانسته حریم خود را تا حدود زیادی حفظ کند و عناصر خارج از فرهنگ اش را کم تر پذیرا شود. البته مواردی نیز دیده می شود که برخی ترانه‌ها با منشاء لری یا لکی در ایل بختیاری نیز رایج شده اند از جمله آهنگ «دایه دایه».

در عین حال خرده فرهنگ و موسیقی بختیاری به دلیل مجاورت با خرده فرهنگ لری، در طی تاریخ تأثیراتی را پذیرفته است. اما در نگاهی کلی این گونه به نظر می رسد که نفوذ خرده فرهنگ بختیاری به مناطق همجوار، بیش از نفوذ خرده فرهنگ‌های لری و لکی به قلمرو خرده فرهنگ بختیاری بوده است. «مرجنگه» و «شیرعلی مردون» از جمله نغمه‌های بختیاری هستند که مورد توجه لرها و لک‌ها واقع شده اند. در خرده فرهنگ بختیاری، نوازندگان موسیقی را «توشمال» و در خرده فرهنگ لری، «لوتی» می نامند.

کتاب حاضر که تحت عنوان شناخت و بررسی موسیقی بختیاری به چاپ رسیده در هشت فصل تنظیم شده است.

ادبیات پژوهش، موسیقی چهار لنگ و هفت لنگ، سازشناسی موسیقی بختیاری و نوازندگی آن، تقسیم بندی مقام‌ها، مقام‌های متر آزاد، آوازها و نغمه‌های زنان، آوانویسی و شرح مقام‌ها، و تصاویر به همراه کتاب شناسی و جدول آوانویسی الفبای فارسی به لاتین.

در کتاب حاضر تلاش شده است با رعایت اصول پژوهش و موسیقی پژوهی، طبقه بندی، تجزیه و تحلیل، آوانویسی و توصیف مقام‌ها تا حد ممکن به دقت ارائه شود.

موسیقی بختیاری، همانند موسیقی دیگر نواحی کشورمان، موسیقی آیینی است. به باور نگارنده هر روز، نقش این گونه موسیقی‌ها و آیین‌ها در جامعه و فرهنگ ماکم رنگ تر و کم بهاتر می شود؛ از این رو لازم است از زوال این هنر اصیل که بخشی از هویت یک قوم است جلوگیری شود.